

Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

29. évf. 1–2. sz. 1982. jan.–febr.

Nem is annyira az újév, a TMT 29. évfolyamának a megkezdése, mint inkább könyvtár- és tájékoztatásügyünk fejlődésének és fejlesztésének helyzete, valamint e helyzet új szemléletű megközelítésének remélt hasznossága indokolja, hogy nagyjából-egészéből innovációs számot tegyünk le olvasóink elé. Kérjük, megismételt újrán jókívánságainkkal együtt fogadják szívesen.

F. T.

KÖNYVTÁRAINK FEJLŐDÉSE (DESKRIPTOR: INNOVÁCIÓ)

{ Nagy László
Tanárképző Főiskola, Szombathely

Könyvtárügyünk VI. ötéves tervének szakmai irányelveit [14] olvasva alakult ki a következő gondolatsor. A leírt asszociációk és következtetések inkább hipotézis-szerű megállapítások, de úgy vélem, hogy ez a hiányosság a felvetett problémakör lényegéből fakad.

A szakmai irányelvekben tényszerű megállapítás, hogy „... a várható gazdasági körülmények nehezítik az intézmények fejlesztését, a szakmai feladatok teljesítését”. ... Ebből következően „... nagyobb gondot kell fordítani a fejlesztési feladatok rangsorolására, az alapfunkciók ellátásának feltételeire, az intézmények tartalmas együttműködésében rejlő lehetőségek jobb kihasználására.”

Az idézett megállapítással kapcsolatban több kérdés merült fel:

- Mely skálán és milyen léptékben állítható fel ez a rangsor?
- Mik szabják meg a feltételeket és hogyan lehet tervezni őket?
- Mekkora a kockázatvállalás, hogy valóban tartalmas legyen az együttműködés, és miért vált napjainkban egy adott fejlődési szinten oly égetően fontos feladattá az integráció?

Ilyen és ehhez hasonló kérdésekre próbálunk választ keresni a szocializmus politikai gazdaságtanába napjainkban beépülő [19], a vállalati fejlődés és tervezés gyakorlatában utat kereső [2] *innovációs fejlődés* törvényszerűségeivel operálva.

Az innováció többféle értelmezése közül a mi szempontunkból a legfontosabb tényező az, hogy „... az eddigi ember-gép kapcsolatok mellett súlyozottan az ember-ember kapcsolat egymásrahatásának kifejezését és a visszacsatolás eredményeinek értékelését jelenti”. [1]

A vezetési, szervezési, információs és számítástechnikai értelmező szótár (1974) pedig már a legtágabb értelmezést adja: „*minden olyan tudatos, tervezett tevékenység, amely valamilyen tudományos, műszaki, gazdasági, társadalmi, kulturális stb. folyamatnak, eljárásnak, eszköznek, cselekvési módnak a megváltoztatására, megújítására irányul*”.

Joggal tételezhető fel, hogy az innováció jelen van könyvtárügyünkben is. [7]

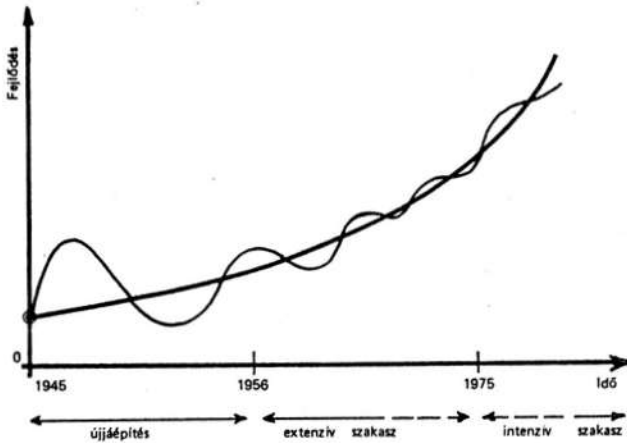
Az innováció megjelenése a könyvtárügyben

Innovációs rendszer a fejlődésben olyan szabályozott módot, olyan fejlődési láncolatot jelent, amelyben az adott organizmus – meglévő korlátaival együtt – az előirányzott hatékonysággal képes az innovációt befogadni és realizálni. Ilyen értelemben az innovációs rendszer dinamikus modellnek tekinthető, amelyben kiemelt szerephez jut az időtényező és az irányító, szervező-vezető tevékenység.

Az ilyen típusú, lényegében fejlődésméleti modell természeténél fogva alkalmazható a nem termelő szektorokban, ezen belül a könyvtárügyben is.

A fejlődés általános jellemzője a ciklikusság. Ezt alátámasztja a fejlődésmélet dialektikus felfogása, miszerint minden fejlődés szakaszos, csak a fejlődés ütemének függvényében az ugrások relatíve olyan kicsik, hogy azokat folyamatosnak minősíthetjük. Továbbá elfogadható az a feltevés, hogy különböző fejlettségi szinten más-más mértékeket határozhatunk meg ahhoz, hogy a fejlődést ugrásszerűnek vagy folyamatosnak minősítsük-e. Így a fejlődés ciklikussága – a fejlődés folyamatos pozitív tendenciája mellett – szubjektív vagy objektív okból szükségszerűen bekövetkező ütemkülönbségeket, ütemváltozást – pozitív és negatív irányút egyaránt – jelent.

Ilyen értelemben könyvtáraink és könyvtárügyünk fejlődésében is kimutatható a ciklikusság, illetve a ciklusok amplitúdó-váltása (1. ábra).

1. ábra A magyar könyvtárügy fejlődési ciklusai

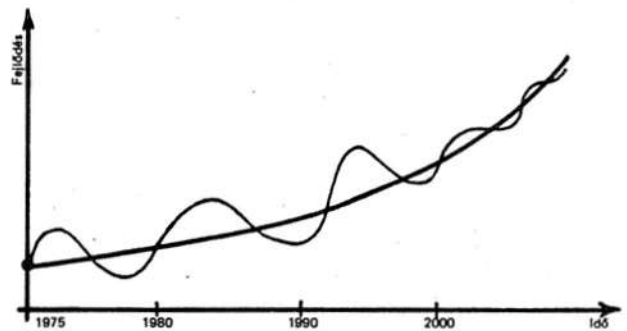
SZENTMIHÁLYI JÁNOS [20] és POLZOVICS IVÁN [16] könyvtár és dokumentációs ügyünk 25, illetve 30 éves fejlődését értékelő elemzése az időtengelyen haladva hitelt érdemlően támasztja alá az iménti durva szemléltetést:

„Az ország az újráépítésre fordította minden erejét, és így a tudományos tájékoztatás kiépítésére nem jutott elég idő és pénz...”, [16] a fejlődésnek magán- és társadalmi kezdeményezés a mozgató rugója, ami elég nagy kilengésekkel jár. Az ütemváltozásokat előidéző okok például a *Dokumentációs Központ* megalakulása (1947), majd tevékenységének megszűnése (1948); az *Országos Dokumentációs Központ* életre hívása (1949) és megszűnése (1950), a *Közgazdasági és Dokumentációs Központ* megszüntetése (1955). [16]

Fordulópontnak tekinthető 1956, amikor a könyvtárügyet magas szintű jogszabályok országosan szervezett formában kívánják rendszerbe foglalni. Ez az időpont fémjelzi az extenzív fejlődési időszak megindulását és egyben a ciklusok amplitúdójának tompulását. Megindul a dokumentációs–információs tevékenységek szabványosítására irányuló munka, a speciális információs szervek létrehozása. 1962-ben létrejön az *Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság*, amelynek feladata a műszaki tájékoztatási tevékenység országos irányítása.

A politikai irányítás szintjén jelentős szerepe van könyvtár- és tájékoztatásügyünk további fejlődésében az MSZMP KB 1969. júniusi *Tudománypolitikai Irányelveinek*, amelyek mindinkább hozzájárulnak az ütemcsökkenések kiegyenlítéséhez. 1973-ban megindul a társadalomtudományi információs rendszer érdemi, tervszerű kialakítása.

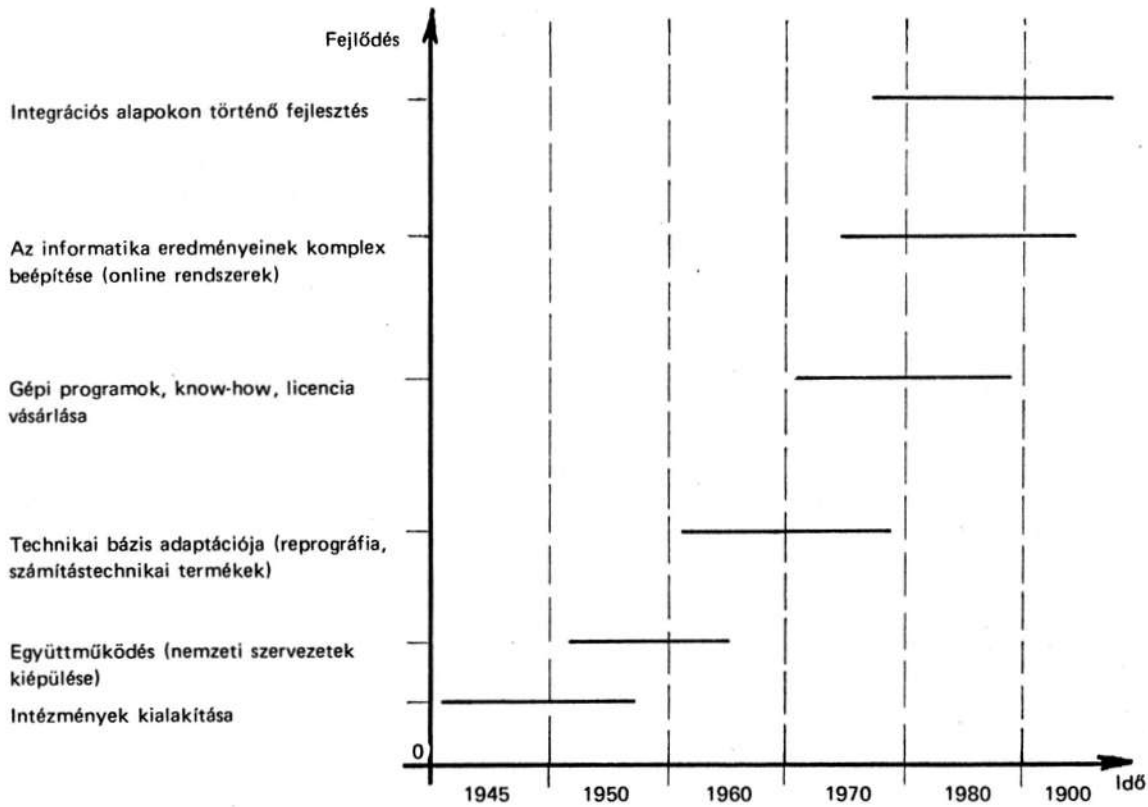
Ha a ciklusok amplitúdója a fejlődés függvényében ábrázolható, akkor az intenzív fejlődés meglepetései újabb összehangolási problémákat jelentenek. (Az intenzív fejlődési szakasz kezdete érzésem szerint a IV. vagy V. ötéves terv időszakára tehető.) Ezek a problémák már a jelenben is érzékelhetők. A centralizációs és integrációs törekvések, illetve ezek gátjai (ez utóbbiakról elemző, problémafeltáró és megoldást kereső, illetve javaslattevő módon számol be ZSIDAI JÓZSEF [23]), az új hálózati rendszer és a jelenlegi szakfelügyeleti rendszer összehangolásának problémái egyaránt azt jelzik, hogy a növekedés kapcsán a ciklusok újabb kilengéseket „élnek meg” (2. ábra).

2. ábra Az intenzív szakasz fejlődési ciklusai

Az innováció egyes szakaszai fő vonalaikban elkülöníthetők a könyvtárak és tájékoztatási intézmények fejlesztési koncepciójában (3. ábra).

Polzovics Iván a nagy nemzeti dokumentációs szervezetek kiépülését 1965-re teszi, és innen számítja a számítógépes és nemzetközi együttműködés megindulását. [16]

3. ábra Az innováció egyes szakaszai

Az innováció eredményei napjainkban a gyakorlatban hasznosított termékek (mikrodokumentumok, szelektív információterjesztési szolgáltatások, adatbankok stb.) vízszintes és függőleges hatásrendszere, az integráció és centralizáció, valamint a szemünk előtt kifejlődő nemzeti és nemzetközi szervezetek, együttműködési keretek és tartalmak révén mutatkoznak meg.

Az említett hatásrendszer érzékelteti, hogy az egyes innovációs szinteket csak megfelelő nagyságú és fejlettségű organizmus képes maradéktalanul befogadni és megfelelő hatékonysággal kiaknázni.

Az innováció szintjei és fejlődéskeltő hatásrendszere

1. Az innováció szintjei és lehetséges megjelenési formája könyvtárainkban

A szintek csoportosításában a BUCSY LÁSZLÓ által közvetített és értelmezett Bright-féle kategorizálást követem [2]:

0. fokú innováció

A fejlődési folyamat egyszerű mennyiségi változása. Adott szolgáltatástípusok egyszerű mennyiségi növekedését vagy csökkenését jelentheti a használói igények számszerű változásának megfelelően. E folyamatok kizárólag térhódítás vagy térvesztés jellegűek. Adott szolgáltatások számát mennyiségileg növeljük és ennek előfeltételeit biztosítjuk. Pl. ha a helybenolvasás számának mennyiségi növekedése a cél, ennek érdekében növeljük az olvasótermi helyek számát.

1. fokú innováció

Általában a munkánkban „produkálható termékek” és ezek felvevőinek száma növekszik, de a termék minőségileg nem változik. Ilyen lehet az olvasók számának növekedése az igények – és így a szolgáltatások – további differenciálódása nélkül. Ezek a meglévő igénykategóriákba besorolhatók, és a nekik megfelelő meglévő szolgáltatásokkal mind tartalmilag, mind formailag kielégíthetők. Ez a szint lényegileg a külvilághoz való alkalmazkodási folyamat része. Az innovációs fejlődésnek ez a szintje tiszta formájában csak viszonylag rövid ideig maradhat fenn.

2. fokú innováció

A szervezési és vezetési színvonal folyamatos átalakulása folytán realizálódott fejlesztési tevékenységet jelenti. Könyvtári relációban pl. a szakreferensi munkakörök létrehozását, a tezaurusz alapján történő osztályozást, az ennek megfelelő technikai eszközrendszer bevezetését, az olvasószolgálati munka tartalmi és adminisztratív részének szervezetenként is elkülöníthető szétválását stb. jelentheti. A könyvtári szervezet úgy fejlődik, hogy benne belső alkalmazkodásnak nevezhető folyamat megy végbe. E folyamatban az organizmus már nem a „külvilághoz”, hanem a benne megvalósuló, tartalmi célokat realizáló folyamathoz alkalmazkodik. Az emberi és tárgyi tényezők kölcsönös kapcsolatai úgy csoportosulnak át, hogy az interakciós kölcsönhatások, amelyekben az adott könyvtári munkafolyamat végbemegy, egyre hatékonyabbá válnak.

3. fokú innováció

A könyvtári szervezetek oly minőségű tökéletesedési folyamata, amely kiterjed az új minőségek keletkezésére. Ettől a fokozattól kezdve már a komplex fejlődés intenzív oldaláról beszélhetünk. Jelentheti ez az új információhordozók beépülését a könyvtár szolgáltatási rendszerébe, integrálódását az egész szervezetbe olyan módon, hogy az egyes típusok konvertibilitása, tetszőleges igényeket kielégítő választási lehetősége is biztosított. Pl. mikromásolatok visszanyújtása, szükséges mértékű előállítási lehetősége, számítógépes képmegjelenítőhöz kapcsolódó nyomtatási, illetve visszairási lehetőség.

4. fokú innováció

Akkor jelenik meg az organizmusban, amikor annak egyik eleme úgy változik meg, hogy egy vagy több funkciójában következik be egyidejű vagy láncreakciós változás. Ez jelentheti a számítógépes témafigyelő szolgálat igénybevételét, a szelektív információterjesztő szolgáltatások kiterjesztését, számítógépek alkalmazását a könyvtári ügyviteli munkában, dokumentációs feldolgozó tevékenységben. A bevezetett új szolgáltatás vagy új technológia következtében a szolgáltatás funkciója is módosul, és ez a szolgáltatások összetételében is módosulást jelent. Ez a szint azt jelenti, hogy az „egész” részeiben is magasabb színvonalúvá válik.

5. fokú innováció

A munkafolyamatok tárgyi elemeinek legfőbb rendeltetései változnak, és/vagy az organizmus elemeinek összes funkciója megváltozik anélkül, hogy egy-egy folyamat szervezési módja alapvetően megváltoznék. Ezt a fejlődési szintet jelentheti a komplex számítógépes könyvtári rendszerek létrehozása, a tudománygra orientált adatbázisok használatása, a kép-, hang- és

szövegtovábbítás és konvertálás alternatív lehetőségeinek megteremtése. Az ilyen változások új szolgáltatási, feldolgozási „generációk” kialakulásához vezetnek.

6. fokú innováció

„Az organizmus eredeti elemeinek kiinduló koncepciója is megváltozik, de továbbra is fennmarad az elv, amelyre ezek az elemek felépülnek.” [2] Ilyen lehet a metanyelv alkalmazása az információ feltárásában és továbbításában, a problémára orientált adatbázisok teljes kiépülése, ami a tetszőleges mélységű retrospektív keresés alapfeltétele. A fejlődésnek ez a szintje már kritikus, nagymértékű összehangolást kíván. Gyakorlatilag azt jelenti, hogy a tudományos elv még a régi, de az erre épülő konstrukció alapvetően módosul. Ezek a változások a szolgáltatások új „fajtáinak” kialakulásához vezetnek.

7. fokú innováció

Maga az elv változik meg, illetőleg új tudományos elv alkalmazásával korszerűsödik a könyvtári munkák folyamata.

A fejlődő könyvtárügy egy-egy innovációja nagyobb részt egyéb tudományok fejlődésére és hangsúlyozottan a tudományos fejlődés interdiszciplináris jellegére épül. Ezt a szintet jelentheti ezeknek a kezdeményező jellegű innovációknak a beépülése. A gyakorlatban pl. a klaszter-analízis elvén alapuló automatikus osztályozás térhódítása, amely gyökeresen új osztályozási alapelvet képvisel pl. az ETO-val összevetve. Vagy olyan új információ-tárolók megjelenése, amelyek minden eddigi tárolókapacitást felülmúló lehetőségeket biztosítanak, vagy esetleg a lézertechnikán alapuló információtovábbítás, kommunikációs lehetőség.

A 2. innovációs szinttől (a belső alkalmazkodási folyamatból) kezdve a magasabb rendű folyamatok már az adott organizmus emberi és tárgyi elemeinek minőségi változásán alapszanak. A 3. fejlődési folyamat az 1. és 2. befogadásával egybekötve olyan változásokat jelent, amelyek következtében a könyvtár által gyűjtött, szolgáltatott és esetenként létrehozott információhordozók tulajdonságai, lényeges paraméterei is megváltoznak. Ez azt is jelenti, hogy a használói igények oldaláról értékelve, az 1–3. innovációs fokozatok alkalmazkodó, követő jellegű fejlesztési politikát igényelnek, míg a 4. fokozattól kezdve a kezdeményező jellegű politika kerül előtérbe. Ebből az is következik, hogy ez a fokozat az alkalmazott technológiák és szervezeti megoldások fejlődésén kívül az igények felmérését és kielégítésének összehangolását is szükségessé teszi, mind felhasználói kategóriák, mind információforrások szerint.

2. Az innováció fejlődéskeltő hatásrendszere

Egy-egy kezdeményező jellegű innováció, amely első ízben akarja valamely vonatkozásban tökéletesíteni az organizmust, mintegy láncszerűen további innovációkat vált ki az organizmus egyéb tényezőiben, olyan innovációkat, melyeknek nagyságrendje (foka) és frekvenciaszintje azonos a kezdeményező innováció jellemzőivel. Ez a hatás gyakorlatilag egy vízszintes fejlődési láncolatot hoz létre. Egy peremlyukkártyás folyóiratcikk-nyilvántartási rendszer kiépítése többek között pl. azt követeli, hogy változzék meg a munkaeszközünk (ETO helyett tezaurus, illetve réselő fogó és szelektáló tű stb.), változzék a dolgozó képzettsége az adott irányban, sőt felmerül az az igényünk, hogy változzék a nyersanyag is (a cikkek együtt közöljék a kulcsszavakat is) stb. Ha ilyen „láncoldásra” nem kerül sor (ha a többi tényező változatlan marad), a kezdeményező innováció – példánkban a peremlyukkártyás témafelügyelő szolgálat – nem válhat hatékonyá.

„A „kezdeményező” innováció és vele együtt a rá jellemző frekvenciaszinten megvalósuló „kiváltott” összes innováció további fejlődési láncolatokat is indukálnak, mégpedig olyanokat, amelyek nagyságrendje (foka) kisebb, mint a kezdeményező innováció láncolatáé.” [2]

Vegyük például a tudományra orientált adatbázisok létrehozását, amikor az adott szervezet új „nemzedéket” hoz létre (5. fok). Kiinduló feltétel, hogy az egész vízszintes innovációláncolat ezen a szinten érvényesüljön. Az új „nemzedéknek” a 4. szinten új variáns formájában kell jelentkeznie, pl. a szelektív információterjesztés megjelenése a szolgáltatások rendszerében; a 3. szinten technológiai innovációnak kell jelentkeznie: adatrögzítés gépi formátumon a feldolgozáshoz; a 2. szinten a referált folyóiratcikkek eredetijének vagy másolatának biztosítása szükséges; és egyben meg kell kezdenie térnyerését a szolgáltatások körében – formai szempontból is (1. szint).

Az innovációláncolatok, az innovációk vízszintes és függőleges hatásrendszere érzékelteti, hogy X nagyságrendű innovációhoz Y nagyságrendű könyvtári organizmus tartozik. Az adott rendű „kezdeményező” innováció által létrehozott innovációláncolat hatása különböző nagyságrendű könyvtári rendszerekre terjed ki.

Felmerül a kérdés: milyen organizmus milyen fokú innovációt képes maradéktalanul, megfelelő hatékonysággal befogadni. Erre a kérdésre csak részletes elemzés után, az innovációk áramlásának hatását különféle munkaterületek csoportosításában vizsgálva lehetne megközelítően pontos választ adni. Meg kellene vizsgálni az innováció hatásmechanizmusát

a könyvtári beruházások területén,

a könyvtári szolgáltatások terén (szolgáltatásaink életén és életciklusán keresztül),

a könyvtári gyűjteménybe tartozó információhordozók (dokumentumok tipológiai értelemben) életciklusával,

a könyvtár által „forgalmazott” információtartalmak területével (pl. a bibliometriai eredmények – hivatkozás-elemzések – felhasználásával),

a könyvtári irányítás (a szervezési és vezetési alrendszer) belső tartalékaival összefüggésben,

a könyvtári munkák technológiai értékelésével,

a személyi feltételek (képzettség – „innovációs készség”) összefüggéseiben.

E vizsgálatok napjainkban – ha más célból is – gyakorlatilag folynak, és eddigi eredményeik bizonyára a fenti szempontokból is hasznosíthatók. Ezeket értékelni nem áll módunkban, ezért az egyes innovációs szinteket befogadni képes organizmus nagyságát, hipotetikusán, a jelenlegi könyvtári „szervezeti hierarchiának” megfelelően [15] próbáltuk „hozzárendelni” az adott fokú fejlődéshez.

Az innovációs szint és a vezetési–szervezési organizmus lehetséges összefüggései a következők:

1. fokú innováció

Abban az esetben, ha az organizmus változása más innovációs kapcsolatot nem igényel – egy feladat elvégzésére létrehozott munkacsoport, pl. olvasószolgálati vagy feldolgozó csoport képes befogadni.

2. fokú innováció

Egy osztály-nagyságrendű szervezet képes befogadni, feltéve, hogy ugyanabban az időben magasabb rendű innováció nem keletkezik. A belső alkalmazkodási folyamat természetesen – példaként szólva – nemcsak az olvasószolgálati csoportok között fennálló szervezési kapcsolatok koordinálását foglalja magában, hanem kiterjed az egész olvasószolgálati osztály és a csoportok között fennálló kapcsolat átszervezésére is; ez esetleg újabb szolgálati csoportok létrehozását, illetve a meglévők összevonását jelentheti.

3. fokú innováció

Befogadására intézményi szint képes, ezen a szinten új osztályok keletkezhetnek, illetve régiéik szűnhetnek meg. Pl. a feldolgozó osztályon belül tárgyszavas osztályozó csoportot, gépi adatelőkészítő csoportot stb. hoznak létre.

4. fokú innováció

Az elemek új variánsainak születése. Befogadására az országos feladatkörű szakkönyvtárak, a regionális együttműködési körök, esetleg a tanácsi közművelődési hálózatok képesek. Ebbe az innovációs folyamatba tartozó vezetési–szervezési intézkedések magukban foglalják a tevékenységek eltolódását – a munkamegosztást és a centralizációt –, ami új szolgáltató helyek keletkezéséhez, illetve – szükség esetén – különféle szolgáltató helyek megszüntetéséhez vezet.

5. fokú innováció

Az ágazati információs rendszerek, szakkönyvtári hálózatok képesek maradéktalanul befogadni. Figyelembe véve, hogy a szolgáltatási fajták időszakilag megállapodottak, előtérbe került az új információhordozók szabványosítása, feldolgozásának egységesítése.

6. fokú innováció

Ezt a fejlődési szintet az ágazatközi információs rendszerek, illetve az ágazati információs rendszerek csoportja képes maradéktalanul befogadni. Előtérbe kerül az integráció keretében történő együttműködés, a nemzetközi kapcsolatok szorosabbá válása.

7. fokú innováció

A népgazdasági szintű információs rendszer tudja csak hatékonyan megvalósítani, mégpedig széles körű integráció és nemzetközi együttműködés kíséretében. Az új „nemek” születése lényegében átfogja az egész könyvtárügyet, hasznosítja az elméleti eredményeket és visszahat a könyvtárügy elméleti alapjainak továbbfejlesztésére.

Az innovációs rendszer vázolt lépcsőinek csoportosítása lehetőséget ad az elérhető fejlődési fokozat tervezésére és meghatározhatóvá teszi azokat az intézkedéseket, melyek összehangoltá tehetik a fejlődést. Természetesen mindehhez szükség van a könyvtári munka korábban jelzett területein az egyes innovációs fokok hatásrendszerének szabatos feltérképezésére.

A könyvtárak irányítása – Tervezés

Elfogadható, hogy bizonyos időszakban innovációs jellegűvé válik a fejlődés, ami önmagában hordja a fejlődés ciklikusságát. Ekkor az irányítás és a tervezés feladata, hogy tetszőleges szinten a ciklusok amplitúdóit lehetőség szerint tompítsa. Azzal, hogy a könyvtárügy az extenzív szakaszról az intenzív fejlődési szakaszba lépett, növekedési stratégiájában csírájában már jelen van a szakaszosság, a vele járó gondokkal együtt. Amíg az egész könyvtárügyben végbemenő fejlődés frontális növekedés jellegű, addig az innováció szükségszerűen egy-egy terület, pl. napjainkban a műszaki szakkönyvtárak fejlesztése folytán kiugrásokat produkál.

A frontális növekedés makroszintű tervezés, közép- és hosszútávú tervek – cselekvési programok – keretében biztosított, ám mindez csak akkor válik innovációvá, ha a fejlődés feltételei biztosíthatók, illetve biztosítottak.

A tervezhetőség elvi kritériuma, hogy a szóban forgó terület tudatosan irányítható legyen. A tervezhetőség problémája nem függetleníthető a rendelkezésre álló információ mennyiségétől és minőségétől. A szükséges információk két nagy csoportját különböztethetjük meg:

a tervezés tárgyára vonatkozó információk,
a döntéshozatali körülményekre vonatkozó információk.

A dönthetőség szervezeti és személyi feltételeiről nem mindig rendelkezünk megalapozott információkkal. Könyvtárainkban a gazdasági szférán kívül eső területek fejlesztésével kapcsolatos döntések közül csak a gazdasági feltételeket tervezzük, és ez ellentmondásokat szül a döntések belső struktúrájában.

A tervezhetőség másik fontos kritériuma a mérhetőség, amely a könyvtári tervezésben sok probléma forrása. Valószínű, hogy a tervszámokhoz – normatívákhoz – mért tervteljesítés eltérései, nagy ingadozásai mögött az a probléma húzódik meg, hogy mind a terv, mind a teljesítés magasabb mérési szinttel dolgozik, mint amilyet a szóban forgó terület napjainkban lehetővé tesz. Az innovációs fejlődés – ami a jelenben uralkodóvá válik – lényegileg kezdeményező jellegű fejlődésnek tekintendő, míg a könyvtárügyben végbemenő növekedés már a fejlődés eredménye. Míg a növekedés pontosan mérhető, akár természetes mértékegységekkel is (pl. könyvtárak dokumentumállománya; dokumentumtípusok; a beiratkozott olvasók száma; könyvtárközi kölcsönzések száma stb.), addig az innováció lényegét tekintve „csak” az intézményi rendszerben tovaryúrózó hatással, szolgáltatási hatékonysággal mérhető.

Az innovációs fejlődés kritériuma elsősorban az, hogy a fejlődési ugrásokat az a rendszer, amelyben az innováció megvalósul, teljes egészében befogadja. Az innováció megvalósítása – a függőleges láncolat miatt – egyszerre lehet együttműködési körű, tanácsi hálózati és intézményi feladat. Meghatározható tehát az a szint, ahonnan az innovációs fejlődést koordinálni kell. Az egyes szintek feltételei rendszerében meg kell különböztetni az egyes alrendszerek kapcsolódó fejlesztési igényeit. Ennélfogva az intézményi tervekben – időarányosan – meg kell jelentetni a tervezett innovációt, és egyebek között erre kell felépíteni a tervezett időszakra nézve a fejlődés feltételei rendszerének összehangolását is.

Az „innováció-centrikus” tervezés természetesen további problémákat hoz felszínre, pl. a rugalmas tervezés alkalmazásának szükségességét, a vezetői hatáskör és döntési szabadság módosulását, az együttműködési körök „irányító testülete” hatáskörének tisztázását stb.

Mindenesetre az ilyen módon történő tervezés, úgy vélem, elkerülhetővé tenné az olyan megállapításokat, hogy „... a szervezési gyakorlat azonban nem követ korszerűsítési törekvéseket, holott a gépesítés követelményeként már nemcsak az eleven, hanem a holt munkával való gazdálkodás is feladata lett volna.” [4]

Az intenzív fejlődés szakaszában az eddigieknél határozottabb, súlyponti helyet kapnak a vezetési–szervezési innovációk, mint a korlátozott eszközfeltételek közötti fejlesztés lehetőségei.

A leírtak könyvtárügyünk fejlődési problémáinak, a könyvtári tervezés problémakörének egyik lehetséges megközelítését kívánják „elindítani”. Ha érdemi kidolgozásra sor kerülne, mivel „... minden innovációs folyamatnak egyik alapvető feltétele az információ, ezért egy szervezet (vállalat, intézmény) innovációs és információs rendszere szoros összefüggésben van egymással” [22], közös érdekünkben fakadóan készséggel nyújtanának segítséget nekünk e terület értői és művelői, és talán mindkét irányból meg lehetne közelíteni a problémát: *innováció a könyvtárügyben – könyvtárügy az innovációban.*

Hivatkozott és felhasznált irodalom

1. BUCSY László: Az innováció fogalmi és alkalmazási köre = Vezetéstudomány, 1976. 12. sz. p. 46–53.
2. BUCSY László: Az innováció rendszere és a vállalati fejlődés. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Bp. 1976.
3. BUCSY László – PREDMERSZKY Tibor: Innováció az egészségügyben – egészségügy az innovációban = Vezetéstudomány, 1979. 1. sz. p. 24–32.
4. CHOLNOKY Győző: A munkaszervezés megújulásának lehetőségei = Könyvtáros, 25. köt. 1975. p. 452–454.
5. CSÚRY István: A munkaszervezés helyzete és problémái a hazai tudományos könyvtárakban. OSZK KMK. Bp. NPI. 1973.
6. DELYNÉ CSEH Ildikó: Innováció a szolgáltatásokban = Vezetéstudomány, 1980. 10. sz. p. 33–39.
7. DEZSŐ Zsigmondné: Az ASIS 38. konferenciája = Tudományos és Műszaki Tájékoztató, 23. köt. 7. sz. 1976. p. 295–298.
8. DRECHLER László: „A mérhetetlenség mítosza” = Közgazdasági Szemle, 1980. 10. sz. p. 1216–1219.
9. HÁMORI Balázs: „Nem árújavak és szolgáltatások” a szocialista árutermelő gazdaságban = Közgazdasági Szemle, 1980. 6. sz. p. 668–684.
10. HORVÁTH Tibor – SÁRDY Péter: A könyvtártechnológiai kutatások helyzete és irányai = Könyvtártudományi Tanulmányok 1973–1975. Könyvtári kutatások. Bp. NPI. 1978. p. 223–245.
11. KENYÉRI Katalin – CHOLNOKY Győző: Megjegyzések a szervezeti és működési szabályzatokról = Könyvtáros, 29. köt. 12. sz. 1979. p. 713.
12. KOMONYI Zoltán: Rugalmas vállalati tervezés = Közgazdasági Szemle, 1980. 4. sz. p. 414–427.
13. KONDOR Istvánné: A magyar könyvtárak 25 éve = Könyvtáros, 30. köt. 4. sz. 1970. p. 187–194.
14. A könyvtárügy VI. ötéves tervének szakmai irányelvei = Könyvtári Figyelő, 26. köt. 5. sz. 1980. p. 465–470.
15. A kulturális miniszter 5/1978. (XII. 12.) KM számú rendelete a könyvtári rendszer szervezetéről és működéséről = Művelődésügyi Közlöny, 1978. 86. sz. p. 927–936.
16. POLZOVICS Iván: A szakirodalmi dokumentáció helyzete a felszabadulás előtt és óta Magyarországon = Tudományos és Műszaki Tájékoztató, 22. köt. 3. sz. 1975. p. 153–189.
17. POZSGAY Imre: Válaszok a Könyvtári Figyelő kérdéseire = Könyvtári Figyelő, 25. köt. 5. sz. 1979. p. 433–443.
18. SUSÁNSZKY János: A szervezeti előírások szorossága optimalásának elméleti problémái = Vezetéstudomány, 1976. 7. sz. p. 14–28.
19. SZABÓ Kálmán: Innováció és adaptáció = Közgazdasági Szemle, 1978. 11. sz. p. 1281–1298.
20. SZENTMIHÁLYI János: A magyar könyvtárügy 25 éves fejlődésének főbb irányai = Tudományos és Műszaki Tájékoztató, 20. köt. 3. sz. 1973. p. 183–202.
21. TÓTHNÉ SIKORA Gizella – NAGY Aladár: A vállalati innováció emberi feltételeiről = Tájékoztató, 1980. 5. sz. p. 114–145.
22. Vezetési, szervezési, információs és számítástechnikai értelmező szótár. Bp. KGM MTTI – NIM IGÜSZI, 1974. 543 p.
23. ZSIDAI József: A szakkönyvtári integráció gyakorlata és elmélete. Bp. – Miskolc, OSZK KMK – Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, 1979. 102 p.

NAGY László: Könyvtáraink fejlődése (deskriptor: innováció)

A szerző kísérletet tesz könyvtáraink fejlődésében az innovációs szintek értelmezésére, az egyes fejlődési fokozatok és az ezeket befogadni képes könyvtári rendszer „egymáshoz rendelésére”, az innovációs fejlődés és a könyvtári tervezés kapcsolatának érzékeltetésére.

* * *

NAGY, L.: Development of libraries in Hungary (descriptor: innovation)

Tracing the development of Hungarian libraries the article analyzes the levels of innovation, the correspondence of these levels to library systems capable to incorporate them and the connection between innovation-based development and library planning.

* * *

НАДЬ, Л.: Развитие наших библиотек (дескриптор: инновация)

Автор делает попытку толкования уровней инновации в развитии наших библиотек, „взаимного привязывания” отдельных ступеней развития и готовой их принять библиотечной системы, наглядного представления связи инновационного развития и библиотечного планирования.

* * *

NAGY, L.: *Die Entwicklung der ungarischen Bibliotheken (Deskriptor: Innovation)*

Verfasser versucht, im Zuge der Entwicklung der ungarischen Bibliotheken die einzelnen Innovationsebenen zu deuten sowie die einzelnen Entwicklungsstufen und ein diese zu akzeptieren fähiges Bibliothekssystem „einander zuzuordnen”. Die Beziehungen zwischen der Entwicklung durch Innovation und der Planungsarbeit in Bibliotheken sind beschrieben.

* * *

Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnökének a művelődési miniszterrel és a pénzügyminiszterrel egyetértésben hozott 102/1981. számú határozata az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ (OMKDK) nevét – tevékenységi és feladatkörének érintetlenül hagyásával – 1982. január 1-i hatállyal **ORSZÁGOS MŰSZAKI INFORMÁCIÓS KÖZPONT ÉS KÖNYVTÁR**-ra változtatta.

Az elnevezés rövidítésére használt címszó: **OMIKK**.